

DE NOODMUNTEN GESLAGEN TIJDENS HET BELEG VAN ANTWERPEN IN 1814

Ronald VAN UDEN

TER GELEGENHEID VAN DE 200ste VERJAARDAG VAN HET BELEG VAN ANTWERPEN door de geallieerde troepen tijdens de maanden februari tot mei 1814, lijkt een *update* van de gekende types aangewezen; de laatste jaren werden immers drie nieuwe types ontdekt.

EEN BEETJE GESCHIEDENIS

Tijdens de belegering van de stad was er een grote nood aan pasgeld om de soldaten en arbeiders van de scheepswerven te betalen; zij hadden reeds maanden geen soldij meer ontvangen. Generaal Lazare Carnot, aangesteld door Napoleon als gouverneur van Antwerpen, vervoegde de belastingen van 1814 en 1815. Aangezien dit niet voldoende opbracht, plaatste hij ook gedwongen leningen bij de rijke burgerij. Maar zelfs al deze maatregelen bleken onvoldoende, doordat de pasmunt uit de stad verdwenen was via de boeren die etenswaren en hooi en stro voor de paarden leverden.

Om hieraan te verhelpen besloot generaal Carnot om noodmunten te laten slaan, aanvankelijk koperstukken van 5 centimes, even later aangevuld met stukken van 10 centimes.

Van 8 maart tot en met 2 mei werden de munten in drie ateliers geslagen met, in het begin, primitieve middelen. Twee ateliers, op het Hopland en de Meir, behoorden aan een private ondernemer Wolschot, metaalgieter bij de Marine; later werd een derde atelier in het scheepsarsenaal van de Marine in gebruik genomen.

Tijdens een korte periode van 56 dagen slaagde men er in om veel verschillende types van munten te creëren, enig in de geschiedenis van belegeringen waar men gewoonlijk maar enkele types per omsingelde stad sloeg. In Antwerpen werden 32 verschillende types geslagen met in totaal 120 varianten en legeringen.

De Antwerpse noodmunten uit 1814 onderscheiden zich van alle andere gekende belegeringsmunten niet enkel door hun verscheidenheid, maar ook door de zorg die er aan besteed werd. Deze noodmunten zijn zeer populair bij vele verzamelaars in verschillende landen, en hebben steeds meerdere numismaten en historici geïntrigeerd. Enkelen onder hen hebben op basis van hun kennis en/of opzoekingen de geschiedenis beschreven die tot het slagen van de noodmunten geleid heeft.

Voor meer, zeer interessante, informatie over deze aanmunting en de geschiedenis er rond kunnen de volgende werken geraadpleegd worden:

- Leopold VERBIST: belangrijke publicaties in de *Jaarboeken van het Europees Genootschap voor Munt en Penningkunde* van 1992, 1997 en 2001, evenals in *De Muntklapper* van april 2000
- Maurice COLAERT: *Monnaies obsidionales frappées à Anvers en 1814 au nom de Napoléon et Louis XVIII*, uitgegeven door de *Cercle d'Études Numismatiques* in 2001.

KLASSERING VAN DE MUNTEN

De hierna beschreven noodmunten zijn ingedeeld volgens de nominale waarde van de munten, en dit in functie van het ogenblik van productie.

Dit vertaalt zich als volgt:

- 5 centimes Napoleon (met monogram N)
- 5 centimes Louis XVIII (met een smal of breed dubbelmonogram bestaande uit versierde rechtopstaande $\mathcal{L}\mathcal{A}$ resp. schuine $\mathcal{L}\mathcal{X}$)
- 10 centimes Napoleon (*idem*)
- 10 centimes Louis XVIII (*idem*)

Eerst behandelen we de munten van de muntateliers van Wolschot, en daarna deze van het atelier van het arsenaal.

Types en variëteiten

Bij deze munten kan een onderscheid worden gemaakt naargelang het type, de metaallegering, de slagoriëntatie (muntslag = $\uparrow\downarrow$ – medailleslag = $\uparrow\uparrow$) of de randversiering. In totaal zijn er:

- **32 types** verschillende munten met 1 of 2 andere muntstempels
- **36 munten** in een **andere legering**, waarvan 4 in lood, 10 in zilver, 21 in messing (geel koper) en 1 in wit metaal, waarschijnlijk tin
- **28 medailleslagen**: 12 van 5 centimes en 16 van 10 centimes
- **22 munten** met een **randversiering** met een kartelrand of ruitjesrand: 7 van 5 centimes en 15 van 10 centimes, alle geslagen in het atelier van het scheepsarsenaal.

1. De munten van de ateliers van Wolschot

In totaal werden er 19 verschillende types geslagen in de ateliers van Wolschot op het Hopland en de Meir, waarvan 7 van 5 centimes en 12 van 10 centimes:

▪ 5 centimes Napoleon	4 types
▪ 5 centimes Louis XVIII	3 types
▪ 10 centimes Napoleon	7 types
▪ 10 centimes Louis XVIII	5 types

De werkplaatsen van Wolschot hadden aanvankelijk geen degelijke werktuigen ter beschikking om noodmunten aan te maken. Voor het grootste deel van de productie moest alles handmatig gebeuren:

- het gieten van gesmolten koper of brons in latten; deze gietvormen werden niet steeds perfect waterpas geplaatst, wat het verschil in dikte en gewicht van de ene munt tot de andere verklaart
- het versnijden van de latten tot kleine vierkantjes
- het rondvijlen en verwijderen van de bramen op de rand van de muntplaatjes
- het slaan van de munten met behulp van een heiblokkers (*mouton*).

Heiblokkers of mouton

Schroefpers of balancier

Later kreeg het atelier van Wolschot op de Meir de beschikking over een schroefpers (*balancier*), waardoor het mogelijk werd om mooie ronde en gladde muntplaatjes te ponsen, alsook er munten mee te slaan. Het aantal types van munten dat in het atelier van Wolschot met behulp van een schroefpers werd gemaakt, is zeer beperkt, namelijk de 5 centimes types nr. 3, 4, 10, 11 en 12, vijf types elk met een klein slagaantal. Met uitzondering van type 3, werden de vier andere praktisch uitsluitend met de schroefpers geslagen. Er werden nochtans enkele zeldzame exemplaren van type nr. 12 op manueel gemaakte muntplaatjes teruggevonden.

Van de 10 centimes-types vinden we bij Wolschot zeer zeldzame exemplaren die met een schroefpers gemaakt werden; de zes gekende types zijn nr. 18, 21, 22, 28, 29 en 30. Munten geslagen met een schroefpers zijn herkenbaar aan een afgeronde rand op voor- (A_V) of keerzijde (R_V), een onregelmatige rand (gedeeltelijk glad) i.p.v. een gevijlde rand, en het ontbreken van gevijlde justersporen (krassen) op het muntoppervlak. De munten geslagen met een *mouton* op manueel gemaakte muntplaatjes hebben langs beide zijden een scherpe rand.

R_{V12} Muntplaatje
geslagen met
een balancier

R_{V12} Manueel
gemaakt
muntplaatje

2. De munten van het arsenaal

In totaal werden 13 verschillende types geslagen in het arsenaal van de Marine, waarvan 8 van 5 centimes en 5 van 10 centimes:

• 5 centimes Napoleon	5 types		10 centimes Napoleon	3 types
• 5 centimes Lodewijk XVIII	3 types		10 centimes Lodewijk XVIII	2 types

Deze munten kunnen in twee reeksen onderverdeeld worden:

- 9 types met **gestileerde** blaadjes van de olijkroon:
 - 5 centimes types nr. 5, 6, 7, 8, 14 en 15
 - 10 centimes types nr. 23, 24 en 32

- 4 types met **generfde** blaadjes van de olijkroon:
 - 5 centimes types nr. 9 en 13
 - 10 centimes types nr. 25 en 31

3. Slagaantallen

Er heerst veel onduidelijkheid over het juiste aantal geslagen noodmunten tijdens de belegering van Antwerpen in de periode van 8 maart t.e.m. 30 april. Verschillende bronnen vermelden andere aantallen. Vooreerst hebben we de munten geslagen in de ateliers van Wolschot op het Hopland en de Meir. Van de cijfers van deze werkplaatsen zijn we zeker, omdat de stortingsborderellen van de munten aan de ontvanger van de oorlogskas D'Arcy ^[1] werden teruggevonden. Ook de manuscripten van Frederic Verachter, archivaris van de stad Antwerpen, bevestigen deze getallen ^[2].

Wat echter de slagaantallen betreft van de munten uit het atelier van het arsenaal, zijn er tegenstrijdige cijfers. Volgens het rapport van 30 april 1814 dat Pierre Lair, maritiem geniechef, die door Carnot belast werd met de aanmaak van noodmunten, schreef, werden er slechts voor 3.000 frank munten geslagen, tegenover de 6.700 frank die vermeld wordt in het manuscript van Verachter en in een antwoord van 14 juni 1814 van vice-intendant de Baillet aan graaf de Marnix. We nemen aan dat Pierre Lair het best geplaatst was om de juiste productiecijfers van het arsenaal te geven. Houden we daarboven rekening met de zeldzaamheidsgraad van de meeste 10 centimes-stukken uit het arsenaal, vooral deze van Napoleon, dan kunnen we er van uitgaan dat de door Lair vermelde cijfers juist zijn. De slagaantallen van het atelier van Wolschot geven wel het totaal aantal munten weer, maar preciseren niet altijd exact het aantal per *type*.

De vroeger vermelde aantallen zijn gebaseerd op een opplakbriefje in bijlage van een hoofdstuk uit de *Histoire monétaire de la ville et du marquisat d'Anvers*, Document III, annex *Monnaies obsidionales 1814* ^[3]. Dit opplakbriefje laat ruimte voor interpretatie. Het vermeldt het aantal munten van 5 en 10 centimes geslagen met de monogrammen van Napoleon en Louis XVIII.

Verachter heeft deze slagaantallen in zijn catalogus aan een aantal types gelinkt, er van uitgaande dat de eerste muntstempels niet verder gebruikt werden; dit is uiteraard foutief: waarom zou men deze stempels niet verder gebruiken terwijl de productie van de munten volgens gouverneur generaal Carnot niet snel genoeg vooruit ging?

Het aantal teruggevonden exemplaren bewijst dat bepaalde types veel meer voorkomen dan de door Verachter aangehaalde slagaantallen doen vermoeden. We kunnen er dus van uitgaan dat het merendeel van de muntstempels uit de ateliers van Wolschot steeds in gebruik bleven. Als bewijs kunnen we aanvoeren dat een aantal matrijzen gebruikt in het atelier Hopland naar het atelier Meir 'verhuisden' om er munten op de aldaar aanwezige schroefpers mee te slaan.

^[1] Commandant Emm. MARTIN, Stortingsborderellen teruggevonden in de papieren van generaal Carnot, in *Carnet de la Sabretache*, 31 mei 1903, p. 313.

^[2] *Rapport sur la monnaie obsidionale* van 2 mei 1814 – Wolschot en Ghilpin – Archieven Stad Antwerpen, inventarisnummer B 17112.

^[3] Frédéric VERACHTER, *Catalogue des Monnaies frappées dans la ville d'Anvers, commencé en octobre 1827* – Archieven Stad Antwerpen, inventarisnummer PK 3006.

Het merendeel van de munten geslagen in het arsenaal zijn 5 centimes-stukken, de 10 centimes-stukken met het monogram N van Napoleon zijn praktisch onvindbaar (types 23, 24 en 25), dit tengevolge van stempelbreuken of afgekeurde matrijzen. Vergeten we ook niet dat de aanmunting in het arsenaal slechts op 5 april 1814 aanvatte, één dag vóór de troonsafstand van Napoleon. Ook het eerste type (nr. 31) van 10 centimes met het dubbele L A monogram is vrij zeldzaam.

Het rapport van Pierre Lair van 30 april, na het afsluiten van de werkzaamheden van het arsenaal, luidt als volgt:

Le rapport qui suit, établi par le chef du génie maritime Lair, le 30 avril 1814, résume avec clarté tout l'historique du monnayage obsidional d'Anvers.

Pour satisfaire aux besoins journaliers de la garnison, Monsieur le Général de division Gouverneur de la ville d'Anvers, a jugé convenable de faire frapper de la monnaie obsidionale. Cette monnaie, composée d'un alliage fait avec du cuivre rouge et du bronze provenant du bois de canons hors de service, le tout tiré des magasins de la Marine, a été frappée en pièces de cinq et de dix centimes, quatre-vingts pièces de cinq centimes ou quarante de dix centimes pesant un kilogramme : ce qui est à peu près la valeur du cuivre dans les tems ordinaires.

Le Sr Wolschot, fondeur à Anvers, fut d'abord seul chargé de la fabrication de cette monnaie ; mais les besoins allant toujours croissant, Monsieur le Gouverneur a jugé convenable de faire fabriquer de semblable monnaie dans les ateliers de la Marine. On s'est, en conséquence, occupé dans cet arsenal de construire les machines et fourneaux nécessaires pour pousser cette opération avec activité. Les mesures étaient prises pour que, sous un mois, cet arsenal fournît par jour, quatre mille francs de monnaie obsidionale : mais la cessation des hostilités a fait suspendre toutes les dispositions qui avaient été faites à cet égard, et l'on s'est borné à se servir des machines qui existaient dans l'arsenal en arrêtant la construction des autres.

Le Sr Wolschot a fourni jusqu'à ce jour pour environ 17.000 francs de monnaie, cy *Fr. 17.000*

La Marine, avec les machines qu'elle avait à sa disposition et dont elle s'est servie provisoirement, en a fabriqué pour environ 3.000 francs, cy *3.000*
Total: Fr. 20.000

Anvers, le 30 avril 1814.

*Le chef du génie maritime,
colonel des Ouvriers militaires de la Marine,*

Lair.

De zeldzaamheid van bepaalde types

Sommige types van de Antwerpse noodmunten zijn praktisch onvindbaar. Hoe komt dit?

De meest voor de hand liggende redenen zijn:

- 1) Het stopzetten van de productie van het type op basis van een besluit om het gewicht en de afmeting van de munt te wijzigen (type 1).
- 2) Het vervangen van de muntstempel ingevolge een grote breuk (type R_{V5}).

R_{V5} – Na het verschijnen van een discrete breuk op de keerzijde tussen 3h en 5h, die later verergerde, werd de muntstempel vervangen door R_{V6}

De matrijzen voor de types 5 en 6 werden gemaakt met **grote** letterponsen. Waarschijnlijk waren dit de eerste proeven van muntstempels die Jean Louis Gagnepain graveerde tussen 10 maart en 3 april, d.w.z. vooraleer het marine arsenaal van de gouverneur generaal Lazare Carnot officieel de opdracht kreeg om eveneens munten te slaan.

Doordat er in het 1ste dagorder van 10 maart sprake was om enkel stukken van 5 centimes te slaan, en er volgens het 2de dagorder van 16 maart zowel 5 als 10 centimes-stukken zouden worden geslagen, werden de grote letterponsen voorbehouden voor de matrijzen van de 10 centimes en kleinere ponsen voor de productie van het definitieve 5 centimes type 7 en de types 8 en 9.

- 3) Het vervangen van één of meerdere matrijzen van de voor- of keerzijde ten gevolge van een beschadiging of breuk van een muntstempel (R_{V11}, A_{V23} en R_{V23} en A_{V25} – ook R_{V14} werd vervangen maar is niet zeldzaam).
- 4) Het stopzetten van de productie van het (de) type(s) na de troonsafstand van Napoleon en het herstel van de Monarchie onder Lodewijk XVIII. Het betreft hier nieuw aangemaakte matrijzen met het monogram N die echter niet meer in gebruik werden genomen voor massale muntaanmaak (type 9). Deze vrij zeldzame munten kunnen bijna als proefslagen beschouwd worden.
- 5) Het afschaffen van muntstempels die niet meer voldeden aan de kwaliteitsnormen van de graveurs (types 23, A_{V24} en R_{V27}).

- 6) Muntstempels die enkel gebruikt werden voor de aanmaak van één of enkele exemplaren, types 8 en 10 als prestigemunten in medailleslag. Van type 8 werd slechts één exemplaar teruggevonden en twee van type 10.
- 7) Tenslotte is er het 10 centimes-stuk van Napoleon met initiaal R, 2de type met breed lint (type nr. 20), waarvoor geen verklaring kan worden gegeven waarom het uiterst zeldzaam is, met slechts 6 teruggevonden exemplaren!

Legeringen

De Antwerpse noodmunten werden bijna uitsluitend geslagen in brons afkomstig van stukken metaal, onder andere van buiten gebruik gestelde kanonnen, maar ook in rood koper.

Er bestaan echter ook exemplaren in andere metalen zoals lood, een wit metaal (tin?), zilver en messing, ook geel koper genoemd. De munten in deze metalen werden voor verschillende doeleinden geslagen:

- De **loden** en **tinnen** munten werden als **proefstukken** geslagen om het resultaat na het snijden van de muntstempels te beoordelen vooraleer de matrijzen te harden en in gebruik te nemen voor het slaan van de bronzen/koperen exemplaren. De loden en tinnen munten zijn uiterst zeldzaam, er zijn slechts 8 exemplaren gekend, waarvan 4 in diverse musea (**5 types: nr. 1, 2, 3, 19, en 32**). Waarschijnlijk werden er ook van andere types loden proefslagen gemaakt, maar deze werden niet teruggevonden. Van type 19 zijn er enkel eenzijdige afslagen gekend.

Gekende types in lood en wit metaal (tin)	Musea	Privé	Totaal
1a 5 centimes Napoleon grote module	1	–	1
2a 5 centimes Napoleon ‘kleine’ module	1	–	1
3a 5 centimes Napoleon initiaal v in olijkroon	–	1	1
Totaal exemplaren 5 centimes	2	1	3
19a 10 centimes Napoleon initiaal R breed lint	2	1	3
32e 10 centimes Louis XVIII J.L.G.N. + sporen tin	–	2	2
Totaal exemplaren 10 centimes	2	3	5
ALGEMEEN TOTAAL	4	4	8

- De **zilveren** exemplaren werden geslagen als **prestigestukken** voor belangrijke gezagdragers, o.a. de gouverneur generaal Lazare Carnot, de prefect van de Marine Guy de Coëtnempren graaf van Kersaint, en de prefect van het departement van de Twee Neten baron Jacques Savoye de Rollin.

De 10 gekende types zijn de nummers 1, 3, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 25 en 30.

We veronderstellen dat Lazare Carnot een aantal zilveren munten reserveerde voor Napoleon.

De zilveren exemplaren van het 10 centimes-stuk van Louis XVIII met initiaal R (type 30a) werden geslagen tijdens de opendeurdag van 29 april 1814 in het atelier van Wolschot op de Meir.

Het totale aantal gekende zilveren noodmunten voor de 10 verschillende types bedraagt slechts 25 exemplaren, waarvan 13 in musea en muntkabinetten en 12 in privé verzamelingen. Deze zilveren stukken zijn uiterst zeldzaam.

Gekende types en aantallen in zilver	Musea	Privé	Totaal
1b 5 centes Napoleon grote module	1	–	1
3b 5 centimes Napoleon initiaal v in olijkroon	2	2	4
9a 5 centimes Napoleon J.L.G.N. 5 ^{de} type ↑↑	1	1	2
12a 5 centimes Louis XVIII initiaal v in olijkroon	2	2	4
13a 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 1 ^{ste} type ↑↑	1	1	2
14a 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 2 ^{de} type	1	1	2
Totaal exemplaren 5 centimes	8	7	15
16a 10 centimes Napoleon zonder initiaal 1 ^{ste} type	1	–	1
18b 10 centimes Napoleon initiaal w	1	–	1
25a 10 centimes Napoleon J.L.G.N. brede strik ↑↑	–	1	1
30a 10 centimes Louis XVIII initiaal R	3	4	7
Totaal exemplaren 10 centimes	5	5	10
ALGEMEEN TOTAAL	13	12	25

5 centimes Napoleon in zilver (Type 3b)

- Hoewel het oorspronkelijk niet in de bedoeling lag om noodmunten in **mes-sing** te slaan, werden er toch 12 types (17 variëteiten) in deze legering teruggevonden. Het betreft hier bijna uitsluitend munten geslagen in het arsenaal van de Marine (types nr. 6, 7, 9, 13, 14, 15, 24, 25, 31 en 32).

Het atelier van het arsenaal moet dus doelbewust de messing muntplaatjes hebben aangemaakt, al is het in zeer beperkte hoeveelheden. De munten in messing zijn zeer zeldzaam en uiterst zeldzaam in hoge kwaliteit; zij werden samen met de bronzen exemplaren in omloop gebracht.

De ateliers van Wolschot beschikten in theorie niet over messing: het arsenaal dat instond voor de levering van het brons en rood koper leverde in principe immers geen geel koper. Toch zijn er 6 uiterst zeldzame exemplaren van de 3 types nr. 28, 29 en 30 gekend. De aanwezigheid van munten in messing bij Wolschot kan het gevolg zijn van louter toeval, doordat er een heel klein deel messing muntplaatjes tussen de bronzen verzeild raakte.

Gekende types en aantallen in messing	Musea	Privé	Totaal
6b 5 centimes Napoleon J.L.G.N. 2 ^{de} type	2	–	2
7a&c 5 centimes Napoleon J.L.G.N. 3 ^{de} type	3	7	10
9b 5 centimes Napoleon J.L.G.N. 5 ^{de} type ↑↑	1	4	5
13b 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 1 ^{ste} type ↑↑	2	5	7
14b1 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 2 ^{de} type	1	5	6
14b2 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 2 ^{de} type ↑↑	–	4	4
15a 5 centimes Louis XVIII J.L.G.N. 3 ^{de} type	2	3	5
Totaal exemplaren 5 centimes	11	28	39
24a 10 centimes Napoleon J.L.G.N. smalle strik	–	2	2
25b 10 centimes Napoleon J.L.G.N. brede strik	–	2	2
25c 10 centimes Napoleon J.L.G.N. brede strik ↑↑	1	2	3
28a 10 centimes Louis XVIII initiaal R $\mathcal{L}\mathcal{X}$ gekruld	–	2	2
29a 10 centimes Louis XVIII initiaal R open $\mathcal{L}\mathcal{X}$	–	1	1
30b 10 centimes Louis XVIII initiaal R gesloten $\mathcal{L}\mathcal{X}$	–	3	3
31a 10 centimes Louis XVIII J.L.G.N. brede strik	1	1	2
31b 10 centimes Louis J.L.G.N. brede strik kartel	1	2	3
32a 10 centimes Louis J.L.G.N. smalle strik zon. sp.	2	2	4
32c 10 centimes Louis J.L.G.N. smalle strik ruitjes	1	–	1
Totaal exemplaren 10 centimes	7	17	23
ALGEMEEN TOTAAL	18	45	63

De gebruikte muntstempels per type

De stempels op donkere achtergrond werden gebruikt voor meerdere types.

Nummer munttype en omschrijving	Nr A _V	Nr R _V
1 5 centimes Napoleon zonder initiaal – groot formaat	1	1
2 5 centimes Napoleon zonder initiaal – klein formaat	2	2
3 5 centimes Napoleon v in olijkroon	3	3
4 5 centimes Napoleon v onder lint	4	4
5 5 centimes Napoleon JLG _N op lint – N zonder voetjes	5	5
6 5 centimes Napoleon JLG _N op lint – N met voetjes	5	6
7 5 centimes Napoleon JLG _N op lint gesloten kroon	7	7
8 5 centimes Napoleon JLG _N op lint 1814 met punt	8	8
9 5 centimes Napoleon JLG _N op lint – kroon lichtjes open	9	9
10 5 centimes Louis XVIII v onder lint – 1 ^{ste} type	10	10
11 5 centimes Louis XVIII v onder lint – 2 ^{de} type	11	10
12 5 centimes Louis XVIII v onder lint – 3 ^{de} type	11	12
13 5 centimes Louis XVIII JLG _N op lint – gesloten kroon	13	13
14 5 centimes Louis XVIII JLG _N op lint – open kroon 1 ^{ste}	14	14
15 5 centimes Louis XVIII JLG _N op lint – open kroon 2 ^{de}	14	15
16 10 centimes Napoleon zonder initiaal – 1 ^{ste} type	1	16
17 10 centimes Napoleon zonder initiaal – 2 ^{de} type	17	17
18 10 centimes Napoleon w in olijkroon	18	18
19 10 centimes Napoleon R – breed lint – 1 ^{ste} type	19	19
20 10 centimes Napoleon R – breed lint – 2 ^{de} type	20	20
21 10 centimes Napoleon R – smal lint – 1 ^{ste} type	21	20
22 10 centimes Napoleon R – smal lint – 2 ^{de} type	22	22
23 10 centimes Napoleon JLG _N op lint – smal lint 1 ^{ste} type	23	23
24 10 centimes Napoleon JLG _N op lint – smal lint 2 ^{de} type	24	24
25 10 centimes Napoleon JLG _N op lint – breed lint	25	24
26 10 centimes Louis XVIII zonder initiaal	26	20
27 10 centimes Louis XVIII R – <i>ℒ</i> sterk gekruld var. 10	27	27
28 10 centimes Louis XVIII R – <i>ℒ</i> sterk gekruld	27	22
29 10 centimes Louis XVIII R – <i>ℒ</i> licht gekruld, open	29	29
30 10 centimes Louis XVIII R – <i>ℒ</i> licht gekruld, gesloten	30	30
31 10 centimes Louis XVIII JLG _N op lint – breed lint	31	24
32 10 centimes Louis XVIII JLG _N op lint – smal lint	32	32
Totaal aantal muntstempels ateliers Wolschot	16	15
Totaal aantal muntstempels atelier Arsenaal	11	11
TOTAAL AANTAL VERSCHILLENDE MUNTSTEMPELS	27	26

OVERZICHT VAN DE 32 TYPES

DE RECENT ONTDEKTE TYPES STAAN OP EEN **KOPERKLEURIGE ACHTERGROND**

1. 5 CENT^s Napoleon I zonder initiaal grote module

Slagaantal: 180 exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteiten: **1a** lood ↑↓ – **1b** zilver ↑↓ – **1c** brons ↑↓

2. 5 CENT Napoleon I zonder initiaal kleine module

Slagaantal: 8.820 ex. – Atelier Wolschot

Variëteiten: **2a** lood ↑↑ – **2b** brons ↑↓

3. 5 CENT Napoleon I – initiaal v boven het lint – enkele strik – gesloten olijkroon

Slagaantal: 10.296 exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteiten: **3a** lood ↑↓ – **3b** zilver ↑↓ – **3c** brons ↑↓

4. 5 CENT Napoleon I – initiaal v onder het lint – dubbele strik – open olijkroon

Slagaantal: 1.000 exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteit: 4 brons ↑↓

5. 5 CENT Napoleon I – initialen J.L.G.N. op het lint – grote letters – *geen* basisstreepje aan de letters N in het omschrift en andere positie ION

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Arsenaal

Variëteit: 5b brons ↑↓ kartelrand

6. 5 CENT Napoleon I – initialen J.L.G.N. op het lint – grote letters – *met* basisstreepje aan de letters N in het omschrift (N) en andere positie ION

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 6a brons ↑↓ – 6b messing ↑↓ kartelrand

7. 5 CENT Napoleon I – initialen J.L.G.N op het lint – de O en E van OBSIDIONALE boven CENT

Slagaantal: 16.800 exemplaren (*incl. type 9*) – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 7a messing ↑↓ – 7b brons ↑↓ – 7c brons ↑↓ kartelrand

8. 5 CENT Napoleon I – initialen J.L.G.N op het lint – de O van OBSIDIONALE gelijk met en de E boven CENT – 1814 met punt

Slagaantal: één gekend exemplaar – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 8 brons ↑↑ kartelrand

9. 5 CENT Napoleon I – initialen J.L.G.N op het lint – de E van OBSIDIONALE blijft onder CENT

Slagaantal: zie nr. 7 – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 9a zilver ↑↑ – 9b messing ↑↑ – 9c brons ↑↑

10. 5 CENT Louis XVIII – initiaal v onder het lint 1ste type – smalle strik – klein punt onder 5

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteit: 10 brons ↑↑ prestigeslag

11. 5 CENT Louis XVIII – initiaal v onder het lint 2de type – brede strik klein punt onder 5

Slagaantal: 1.000 exemplaren (*incl. type 12*) – Atelier Wolschot

Variëteit: 11 brons ↑↓

12. 5 CENT Louis XVIII – initiaal v onder het lint 3de type met bultje op de eerste N van MONNAIE – dik punt onder 5 – de letters van OBSIDIONALE zijn anders gepositioneerd

Slagaantal: zie nr. 11 – Atelier Wolschot

Variëteiten: 12a zilver ↑↓ – 12b brons ↑↓

13. 5 CENT Louis XVIII – initialen J.L.G.N op het lint – lange $\mathcal{L}\mathcal{N}$ – O boven en E gelijk met CENT

Slagaantal: 31.200 exemplaren (incl. type 14 en 15) – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 13a zilver $\uparrow\uparrow$ – 13b messing $\uparrow\uparrow$ – 13c1 brons $\uparrow\downarrow$ – 13c2 brons $\uparrow\uparrow$

14. 5 CENT Louis XVIII – initialen J.L.G.N op het lint – korte $\mathcal{L}\mathcal{N}$ – O boven en E gelijk met CENT

Slagaantal: zie nr. 13 – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 14a zilver $\uparrow\downarrow$ – 14b1 messing $\uparrow\downarrow$ – 14b2 messing $\uparrow\uparrow$ – 14c1 brons $\uparrow\downarrow$ – 14c2 brons $\uparrow\uparrow$ – 14d brons $\uparrow\uparrow$ ruitjesrand

15. 5 CENT Louis XVIII – initialen J.L.G.N op het lint – korte $\mathcal{L}\mathcal{N}$ – O en E van OBSIDIONALE boven CENT

Slagaantal: zie nr. 13 – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 15a messing $\uparrow\downarrow$ – 15b brons $\uparrow\downarrow$

16. 10 CENT Napoleon I – zonder initiaal 1ste type

Slagaantal: 7.500 exemplaren (*incl. type 17*) – Atelier Wolschot

Variëteiten: 16a zilver ↑↓ – 16b brons ↑↓

17. 10 CENT Napoleon I – zonder initiaal 2de type – rechts blad op lange stengel – CENT met rond punt

Slagaantal: zie nr. 16 – Atelier Wolschot

Variëteit: 17 brons ↑↓

18. 10 CENT Napoleon I – initiaal w

Slagaantal: 28.500 exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteiten: 18a brons ↑↓ **OBSIDIONALE** (zonder punt) – 18b zilver ↑↓ **OBSIDIONALE**. – 18c brons ↑↓ **OBSIDIONALE**.

19. 10 CENT Napoleon I – initiaal R – breed lint 1ste type

Slagaantal: 65.688 exemplaren (*incl. type 21 en 22*) – Atelier Wolschot

Variëteiten: 19a lood eenzijdig – 19b brons ↑↓

20. 10 CENT Napoleon I – initiaal R – breed lint 2de type

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteit: 20 brons ↑↓

21. 10 CENT Napoleon I – initiaal R – smal lint 1ste type – het monogram N raakt de olijkroon

Slagaantal: zie nr. 19– Atelier Wolschot

Variëteit: 21 brons ↑↓

22. 10 CENT Napoleon I – initiaal R – smal lint 2de type – het monogram N raakt de olijkroon niet

Slagaantal: zie nr. 19 – Atelier Wolschot

Variëteit: 22 brons ↑↓

23. 10 CENT Napoleon I – JEAN LOUIS GAGNEPAIN – smal lint – 1 en O van 10 bij elkaar

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 23a brons ↑← – 23b brons ↑← – prestigeslag met ruitjesrand

24. 10 CENT Napoleon I – JEAN LOUIS GAGNEPAIN – smal lint – 1 en O van 1 O ver uit elkaar

Slagaantal: enkele zeldzame exemplaren – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 24a messing ↑↓ – 24b brons ↑↓

25. 10 CENT Napoleon I – JEAN LOUIS GAGNEPAIN – breed lint – 1 en O van 1 O ver uit elkaar

Slagaantal: weinig exemplaren – Atelier Arsenaal

Variëteiten: 25a zilver ↑↑ – 25b messing ↑↑ – 25c messing ↑↑ kartelrand – 25d1 brons ↑↓ – 25d2 brons ↑↑ – 25e1 brons ↑↓ kartelrand – 25e2 brons ↑↑ kartelrand

26. 10 CENT Louis XVIII breed monogram *LX* zonder initiaal – *LX* met erg gekrulde punten

Slagaantal: 20.000 exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteit: 26 brons ↑↓

27. 10 CENT Louis XVIII breed monogram *LX* met initiaal R – *LX* met erg gekrulde punten – 1 van 1O hoger – brede letterspaties in OBSIDIONALE

Verzameling Vleeshuis

Slagaantal: weinig exemplaren – Atelier Wolschot

Variëteit: 27 brons ↑↑

28. 10 CENT Louis XVIII breed monogram *LX* met initiaal R - *LX* met erg gekrulde punten

Slagaantal: 52.760 exemplaren (incl. type 27, 29 en 30) – Atelier Wolschot

Variëteiten: 28a messing ↑↓ – 28b brons ↑↓

29. 10 CENT Louis XVIII breed monogram *LX* met initiaal R - *LX* met licht gekrulde *open* punten

Slagaantal: zie nr. 28 – Atelier Wolschot

Variëteiten: 29a messing ↑↓ – 29b brons ↑↓

30. 10 CENT Louis XVIII breed monogram *LX* met initiaal R - *LX* met licht gekrulde *gesloten* punten

Slagaantal: zie nr. 28 – Atelier Wolschot

Variëteiten: 30a zilver ↑↓ – 30b messing ↑↓ – 30c brons ↑↓

31. 10 CENT Louis XVIII – JEAN LOUIS GAGNEPAIN – breed lint – 1 en O van 1 O ver uit elkaar

Slagaantal: 25.000 exemplaren (incl. type 32) – Atelier Arsenaal 10

Variëteiten: 31a messing ↑↑ – 31b messing ↑↑ kartelrand – 31c brons ↓ kartelrand – 31c brons ↑↑ kartelrand

32. 10 CENT Louis XVIII – JEAN LOUIS GAGNEPAIN – smal lint – 1 en O van 1 O dicht bij elkaar

Slagaantal: zie nr. 31 – Atelier Arsenaal

Variëteiten **zonder** incuussporen onder 1814: 32a messing ↑↑ gladde rand – 32b messing ↑↑ kartelrand – 32c messing ↑↑ ruitjesrand – 32d brons ↑↑

Variëteiten **met** incuussporen onder 1814: 32e tin ↑↑ – 32f brons ↑↑ gladde rand – 32g brons ↑↑ kartelrand

Legende: ↑↓ = muntslag — ↑↑ = medailleslag